

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในวัฒนธรรมเกาหลี

นภาดล ชาติประเสริฐ*

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในวัฒนธรรมเกาหลีได้รับอิทธิพลมาจากหลักจริยธรรมตามคำสอนของลัทธิขงจื๊อ ซึ่งมีความสำคัญนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่า การเข้ามาของการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างรวดเร็วจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมเกาหลีไปบ้างก็ตาม

หลักจริยธรรมพื้นฐาน 5 ประการของ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในวัฒนธรรมเกาหลี

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ครอบครัวชาวเกาหลีในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ได้พบกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาตั้งแต่ ค.ศ. 1945 อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของเมือง และการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรม ในอดีตนั้นเป็นที่ทราบกันว่าครอบครัวชาวเกาหลีมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) ที่มีอย่างน้อย 3 รุ่น ภายในบ้าน

เดียวกัน ขนาดของครอบครัวที่เล็กลงนั้นมีผลกระทบแต่เพียงเล็กน้อยต่อลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นลำดับชั้นของสมาชิกในครอบครัว

การให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศีลธรรม ได้ฝังรากลึกในธรรมเนียมประเพณีของชาวเกาหลี ความเชื่อในลัทธิขงจื๊อเกี่ยวกับการนับถือบุคคลที่มีคุณสมบัติเหนือกว่าซึ่งประพุดิตตนเป็นคนดีมีคุณธรรมบนรากฐานหลักการทางศีลธรรมจรรยา นั้น ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานอันหนึ่งในโลกทัศน์ของชาวเอเชียตะวันออก¹

ชาวเกาหลีไม่เน้นเกี่ยวกับความเสมอภาคมากนัก ความสัมพันธ์เกือบทั้งหมดมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะความสัมพันธ์จากบนมาล่าง มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวราบ

* อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹ Vincent Brandt and Yun Shik Chang, "People Family, and Society," In Kim Han-Kyo, editor, *Studies on Korea: A Scholar's Guide*, (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1980), p. 254.

ในแต่ละคนจะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นผู้ที่สูงกว่า หรือผู้ที่ต่ำกว่า ในเกาหลีนั้นความสัมพันธ์ของคนในสังคมคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ตัวอย่างเช่น ชาวเกาหลีจะเรียกบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันที่มีอายุมากกว่าว่า “ปู่ ย่า พี่ชาย พี่สาว ลุง หรือ ป้า”

หลักการทางจริยธรรมของลัทธิขงจื๊อมีอิทธิพลครอบงำโครงสร้างของครอบครัวชาวเกาหลีเป็นอย่างมาก บิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบเรื่องราวต่าง ๆ ภายนอกครอบครัวเกือบทั้งหมด ภายในครอบครัวเขาจะได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษ และถือว่าตนมีบทบาทของผู้ฝึกอบรมและออกกฎที่เข้มงวดต่อผู้อยู่ในปกครอง อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมาจากความสัมพันธ์จากบนมาล่างนี้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและไม่เป็นอุปสรรคต่อความสนิทสนมภายในครอบครัวแต่อย่างใด อำนาจหน้าที่ในครอบครัวนั้นไม่เคยถูกมองด้วยความรู้สึกที่ไม่ไว้วางใจในทัศนคติของชาวเกาหลี รวมทั้งยังได้รับการยอมรับด้วยความเคารพเป็นส่วนใหญ่ด้วย สังคมและครอบครัวชาวเกาหลีเน้นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม สิ่งนี้เองนำไปสู่การปรึกษาหารือกันอย่างกว้างขวาง ตลอดจนมีการตัดสินใจร่วมกันในปัญหาต่าง ๆ

2. การรักษาหน้า

เด็กชาวเกาหลีจะต้องไม่แสดงความรู้สึกและความคิดของเขาออกมาแม้ว่าเขาอยากจะแสดงความรู้สึกเมื่อเขาอยู่ในสภาวะที่ต้องแสดงอารมณ์ ความรู้สึก หรือแสดงความคิดเห็นแบบเด็ก ๆ ขึ้นมา เขาจะได้รับการห้ามปรามจากผู้ใหญ่ซึ่งจะตักเตือนเขาที่มีพฤติกรรมแบบเด็ก ๆ ซึ่งหมายถึงว่าทุกคนควรควบคุมความรู้สึกภายในของตนเอาไว้เพื่อจะได้ไม่แสดงนิสัยที่ไม่ดีต่อหน้าผู้อื่น เด็กชาวเกาหลีจึงอยู่ภายใต้การบีบบังคับโดยผู้ใหญ่รอบ ๆ ข้างให้เป็นคนเอาจริงเอาจัง โดยบอกว่าคนที่เอาจริงเอาจังควรควบคุมความรู้สึกภายในให้ดีที่สุด เด็กชาวเกาหลีที่ได้รับการอบรมสั่งสอนภายใต้แรงกดดันให้ควบคุมความคิดและความรู้สึกของตนเองจะพบว่าการแสดงออก

ถึงความเป็นตัวของตัวเองเป็นเรื่องยุ่งยากอย่างที่สุด เพราะว่าเขาไม่ได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก หรือไม่เช่นนั้น ก็ไม่ได้พัฒนาแนวความคิดที่ชัดเจนในการแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมา อันที่จริงแล้วเด็กชาวเกาหลีไม่ได้รับการแนะนำให้ใช้สรรพนาม “ฉัน” เพื่อเรียกตัวเอง ซึ่งเป็นคำที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้เรียกแทนชื่อตัวเอง และเขามักจะละทิ้งสรรพนามนั้น ๆ ในการสนทนากับคนอื่น ๆ ความรู้สึกไม่ค่อยเชื่อมั่นในตัวเอง และความไม่แน่นอนใน Ego เช่นนี้² มีแนวโน้มที่จะทำให้เขาเป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะที่ไม่เป็นตัวของตัวเองในวัยผู้ใหญ่

ชาวเกาหลีเป็นพวกที่รักษาหน้าหรือที่ชาวเกาหลีเรียกว่า Chemyon ของตนเองมาก ซึ่งพวกเขาจะไม่ยอมเสียหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเกาหลีหลายต่อหลายคนถึงขนาดเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ใช่ความต้องการหรือความสามารถที่แท้จริงของพวกเขาเลย เด็กชาวเกาหลีเรียนรู้ที่จะรักษาหน้าของตนในวงสังคม เขามักจะได้รับการตักเตือนจากผู้ใหญ่ว่าให้รักษาหน้าเอาไว้เมื่อมีแขกของพ่อแม่มาให้ของขวัญ พ่อแม่จะบอกเขาให้ปฏิเสธของขวัญนั้น เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับพ่อแม่ที่จะตักเตือนเด็กในการยอมรับของขวัญจากแขก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเขาได้รับของขวัญนั้นไว้โดยไม่ยอมปฏิเสธอย่างน้อย 2 หรือ 3 ครั้ง ในเกาหลีการยอมรับของขวัญใด ๆ จะต้องมีการปฏิเสธซ้ำ ซึ่งผู้รับในทางกลับกันก็คาดหวังว่าผู้ให้จะยืนยันจะยอมให้รับของขวัญไว้

3. อวูโส

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความสัมพันธ์ของบรรดาสมาชิกในครอบครัวเป็นไปในแนวตั้งมากกว่า

² ในทฤษฎีทางจิตวิทยา Ego คือส่วนของบุคลิกซึ่งควบคุมความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ (Id) Ego จะทำหน้าที่ปรับพฤติกรรมของมนุษย์ให้ไปในทิศทางที่สังคมยอมรับ

แนวนอน คนที่อายุน้อยกว่าจะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าสังคมจะยกย่องและให้เกียรติทั้งในคำพูดและการกระทำ สืบเนื่องจากรูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวเกาหลีที่เป็นครอบครัวขยายนั้น ปู่ย่าตายายเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพสูงสุด ถ้าใครถูกเรียกว่าปู่หรือย่านั้นเป็นการแสดงถึงความเคารพนับถือ ในระบบการจ้างงานของเกาหลี ระบบความสามารถ (Merit System) ไม่ได้มีอิทธิพลมากนัก เพราะสถานภาพหรือตำแหน่งขึ้นอยู่กับอายุ การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่ขึ้นอยู่กับคุณงามความดีอาจมีผลให้ลูกจ้างที่อายุน้อยกว่าเข้าควบคุมการทำงานพวกที่อายุมากกว่า แม้ว่าระบบอาวุโสอาจไม่ได้ช่วยในการจัดการงานมากนัก และระบบอาวุโสก็ไม่สามารถทำให้มั่นใจได้ว่าผู้มาจะเป็นคนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้แทบไม่ได้รับความสำคัญในองค์กรต่าง ๆ ของเกาหลีเลย

การแต่งตั้งที่ขึ้นกับความรู้ความสามารถและความอาวุโส นั้น มีอิทธิพลต่อโครงสร้างขององค์กรแตกต่างกัน ในองค์กรที่มีแนวโน้มที่จะกระจายอำนาจนั้น คนที่มีอำนาจในระดับต่ำกว่าในระบบอำนาจสั่งการจากบนมาล่าง จะมีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเองในงานบางเรื่องในทางตรงกันข้าม การตัดสินใจแบบเห็นพ้องต้องกันโดยมีระบบอาวุโสเป็นแกนนั้นทำให้เกิดระบบการรวมศูนย์อย่างมาก ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการในองค์กรต่าง ๆ ของเกาหลี

4. ระบบพ่อปกครองลูก

ลักษณะการจัดการของเกาหลีเป็นแบบพ่อปกครองลูก ระบบนี้ประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ประการแรก สถานภาพที่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่เหนือกว่าและผู้ที่ย่ำกว่าเช่นเดียวกันกับพ่อและลูก หรือสามีและภรรยา ในครอบครัวเกาหลี ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าจะเป็นผู้ควบคุมเนื่องจากการเป็นบุคคลที่อยู่เหนือกว่าคนอื่น ภาษาที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการเน้นความแตกต่างของสถานภาพและตำแหน่ง เป็นการไม่สุภาพที่จะเรียกชื่อใครสักคนโดยไม่มีคำนำหน้าชื่อ ภาษาเกาหลีไม่มีการเรียกคำนำหน้าชื่อที่เทียบได้โดยตรงกับคำว่า “นาย” หรือ

Mr. ในภาษาอังกฤษ และมีคำภาษาเกาหลีเช่น Sun-sang nim (อาจารย์) สำหรับคนที่อยู่ในฐานะที่เหนือกว่า ชาวเกาหลีให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้เป็นอย่างมาก และการศึกษาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับชาวเกาหลีทุกคน ดังนั้นบรรดาอาจารย์จึงถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับความนับถืออย่างสูง อาจารย์จะได้รับการถือว่าเป็นบิดามารดานอกบ้าน และไม่ควรจะถูกทำทนาย

ลักษณะประการที่สองของระบบพ่อปกครองลูกคือ ผู้ที่อยู่ในฐานะเหนือกว่าจะให้ความสนใจกับเรื่องราวแง่มุมชีวิตของบรรดาพนักงานซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานโดยตรง เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับพวกผู้จัดการชาวเกาหลีที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเตรียมการแต่งงาน หรือการช่วยเหลือแก้ไขความขัดแย้งภายในครอบครัวของพนักงานคนใดคนหนึ่งของบริษัท

จากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและการเคลื่อนตัวทางสังคมในส่วนต่าง ๆ ของสังคมเกาหลีในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ทำให้ไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างทางชนชั้นร่วมสมัย การปฏิรูปที่ดินใน ค.ศ. 1950 ความยุ่งยากส่วนใหญ่ในช่วงสงครามเกาหลี การขยายตัวของอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การทหารในรูปแบบใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงชนชั้นนำในวิชาชีพต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ได้เปลี่ยนเกณฑ์การจัดทางสังคมในแบบเก่าไปเป็นอย่างมาก³

5. แนวความคิดเกี่ยวกับตัวเองและกลุ่ม

การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมมีความสำคัญในการทำความเข้าใจระบบการจัดการงานต่าง ๆ ความแตกต่างเหล่านี้แสดงถึงความแตกต่างที่มีมาก่อนหน้านี้ ระหว่างชาวเกาหลีและชาวตะวันตก ชาวตะวันตกมองตัวเองในฐานะตัวคนเดียว แต่ละคนแยกจากคนอื่น ๆ ทั้งหมด ในเกาหลีตัวคน ๆ หนึ่ง

³ Vincent Brandt and Yun Shik Chang, “People Family, and society,” p. 259.

มองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม กลุ่มเป็นหน่วยทางสังคมดั้งเดิมในทุกส่วนของเกาหลี ตัวอย่างเช่น คนงานจะได้รับมอบหมายให้ทำงานเป็นกลุ่มแล้วจึงให้ทำงานของแต่ละคน สมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าการเป็นคนพิเศษหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญตามลำพัง ยิ่งไปกว่านั้นปัจเจกบุคคลและการไม่พึ่งพากันเป็นการแสดงถึงความไม่บรรลุนิติภาวะ และความเห็นแก่ตัว คุณงามความดีขึ้นอยู่กับกลุ่ม ครอบครัวและสังคมเกาหลีเน้นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มเป็นอย่างมาก

หนึ่งในความแตกต่างทางวัฒนธรรมย่อยที่ชัดเจนที่สุดในเกาหลีปัจจุบัน คือระหว่างการรวมตัวกันของชาวคริสต์ออกจากสังคมเกาหลีส่วนใหญ่ แม้ว่าจะระดับของการแยกตัวจะแตกต่างกันออกไป แต่มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในสภาพแวดล้อมในเมืองและในชนบท ที่ชาวคริสต์อาศัยอยู่กันเป็นชุมชนเป็นกลุ่มเป็นก้อนและมีการแยกตัวออกมาในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจากส่วนที่เหลือของสังคมเกาหลีส่วนใหญ่⁴

บทบาทของครอบครัวและระบบเครือญาติที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมเกาหลี

ในทางประวัติศาสตร์ ระบบเครือญาติ อุดมคติ พิธีกรรม และความประเพณีร่วมกันนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงแก่นแท้ในวัฒนธรรมของเกาหลี⁵ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักศีลธรรมจรรยาและความถูกต้องเหมาะสมในความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมเกาหลีมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับระบบเครือญาติซึ่งส่วนใหญ่ได้รับแนวความคิดจากลัทธิขงจื้อ ระบบเครือญาติที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนและแบ่งออกเป็นชั้นๆ ได้นำมาซึ่งกฎเกณฑ์โครงสร้างพื้นฐานของสังคมซึ่งกลุ่มต่างๆ ส่วนใหญ่ในสังคมดั้งเดิมจัดไว้ ความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเครือญาติมีความสำคัญเหนือข้ออ้างและข้อผูกมัดอื่นใดในสังคม

ซึ่งจะเป็นผลทั้งในทางอุดมคติและในลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกมา

ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อันเนื่องจากการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในระบบเครือญาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองที่กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว สำนึกเกี่ยวกับระบบเครือญาติแบบดั้งเดิมจะลดความสำคัญลงมาก⁶ แม้กระนั้นก็ตามอุดมคติของการเกาะกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในครอบครัวยังคงมีอิทธิพลและความรู้สึกผูกพันของปัจเจกบุคคลที่มีต่อเครือญาติที่ใกล้ชิด ยังคงมีความสำคัญอยู่มาก

ดังนั้นโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า หลักจริยธรรม 5 ประการของขงจื้อมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมเกาหลี แม้ว่าวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมเกาหลีจะมีปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการเป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญ แต่หลักจริยธรรม 5 ประการดังกล่าวรวมทั้งระบบเครือญาตินั้นนับได้ว่ามีบทบาทเด่นชัดต่อความเข้าใจวัฒนธรรมดังกล่าวได้มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ



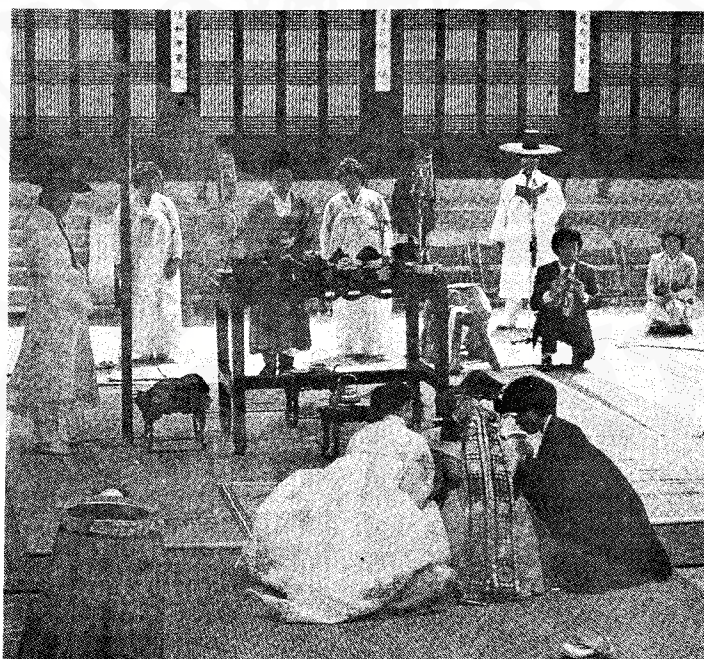
⁴ Ibid., p. 260.

⁵ Ibid., p. 255.

⁶ Kim Ungjin, *Cultural Dependency and Political Instability : A Case Study on South Korea Mass Media Dependency Upon the United States, 1970 - 1979*. Thesis, 1982 : University of Cincinnati, p. 23.

บรรณานุกรม

- Fairbank, John K. and others. *East Asia Tradition and Transformation*. Boston : Hought Mifflin Company, 1973.
- Moon, Uhn Cho. *Married Woman and Urban Employment in Korea : Class Differentiation in Income-Opportunities*. Thesis, 1982 : University of Hawaii.
- Ungjin, Kim. *Cultural Dependency and Political Instability : Case Study on South Korea Mass Media Dependency Upon the United States, 1970 - 1979*. Thesis, 1982 : University of Cincinnati.
- Brandt, Vincent and Chang, Yun Shik. " People Family and Society, " In Kim Han-Kyo, editors. *Studies on Korea : A Scholar's Guide*. Honolulu: The University Press of Hawaii, 1980.
- Wade, Jame. " The Korean : Who, How, and Why? " In Lueras, Leonard and Chung, Nedra, editors. *Korea*. Hong-kong : Apa Production (HK) Ltd., 1981.





Koreans are a fun-loving, gregarious people of one ethnic family speaking one language.

Women's participation in social activities today is more active than ever before.

